

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

מה צריך לאכול בהסיבה ומהי הסיבה

(צ"ט ב') משנה: אפילו עני שבישראל, לא יאכל (בליל פסח) עד שיסב (כדרך בני חורין).

(ק"ח א') איתמר, מצה צריך הסיבה (כבני חורין, שהיא זכר לגאולה).

מרור אין צריך הסיבה (שהוא זכר לעבדות).

יין (של ד' כוסות), איתמר משמיה דרב נחמן: צריך הסיבה (בשתייתו), ואיתמר משמיה דרב נחמן: לא צריך הסיבה.

(ומבאר) ולא פליגי, הא בתרתי כסי קמאי, הא בתרתי כסי בתראי.

אמרי לה להאי גיסא, ואמרי לה להאי גיסא.

אמרי לה להאי גיסא: תרי כסי קמאי בעו הסיבה, דהשתא הוא דקא מתחלא לה חירות (שהוא אומר הגדה), תרי

כסי בתראי לא בעו הסיבה, מאי דהוה הוה.

ואמרי להאי גיסא: אדרבה, תרי כסי בתראי בעו הסיבה, (שהרי) ההיא שעתא דקא הויא חירות (שנשלם סיפור

יציאת מצרים), תרי כסי קמאי לא בעו הסיבה, דאכתי עבדים היינו קאמר (בתחילת ההגדה).

(ומסיק) השתא דאיתמר הכי ואיתמר הכי, אידי ואידי בעו הסיבה.¹

פרקדן, לא שמיה הסיבה.

הסיבת ימין לא שמיה הסיבה. ולא עוד, אלא שמא יקדים קנה לו שט, ויבוא לידי סכנה.

שיטות הראשונים

מצוות הסיבה: כתב הרמב"ם, "כְּשֶׁסֹּעֵד אָדָם בְּלִילָהּ הַזֶּה צָרִיךְ לֵאכֹל וְלִשְׁתּוֹת וְהוּא מִסֵּב, דְּרַךְ חֲרוּת... וְאִמְתִּי צָרִיכִין

הַסֵּבָה? בְּשַׁעַת אֲכִילַת כֹּזָיִת מִצָּה וּבְשַׁעַת אֲרֻבָּעָה כּוֹסוֹת הָאֵלוֹ. וְשָׂאֵר אֲכִילָתוֹ וְשַׁתִּיתוֹ: אִם הִסֵּב - הָרִי זֶה מְשַׁבָּח; וְאִם

לֹא - אֵינוֹ צָרִיךְ." וכן כתב באור זרוע, טוב לאכול בהסיבה רוב אכילתו. וכן פסק הרמ"א, שלכתחילה יסב כל הסעודה.²

מצה צריך הסיבה: כתבו תוספות, רא"ש, מרדכי, והגהות מיימוניות, דמצה בעי הסיבה בכזית ראשון, וכזית של

אפיקומן. והרמב"ם כתב "וְאִמְתִּי צָרִיכִין הַסֵּבָה? בְּשַׁעַת אֲכִילַת כֹּזָיִת מִצָּה...³ וְהַשּׁוֹעֵ" פסק שגם כזית אפיקומן בעי

הסיבה.

¹ וכתב מהר"ם חלאווה, ואע"ג דברבנן היא, והוה לן למימר ספיקא לקולא, כיון דאפשר בלא טורח ובלא הוצאה, שפיר דמי, דמהיות טוב אל תקרי רע.

² או"ח תעב, ז. וכתב בביאור הגר"א (ס"ק טו), מדאמרינן שם (ק"ח א') השמש שאכל כזית כו' משמע דיעבד. ובמתניתין (צ"ט ב'), לא יאכל כו' (אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב), משמע כל הסעודה. מקורות: רמב"ם (הל' חמץ ומצה ז, ח-ז). אור זרוע (ח"ב, פסחים, סי' רנו בסופו).

³ והביאו הב"י, ונראה שדייק מדבריו שרק בכזית ראשון בעי הסיבה. וכן מפורש בפרי חדש, שכתב מדברי הרמב"ם לא משמע כן (שצריך הסיבה באפיקומן), שלא הזכיר הסיבה בכזית של אפיקומן. וכתב שם דהכי משמע בירושלמי (פ"י, הלכה א). עיי"ש. וכתב שיש לסמוך על זה בדיעבד. וראה להלן, שהמשנ"ב (תעז ס"ק ד) סמך עליו להלכה.

⁴ או"ח תעה, א; או"ח תעז, א.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

הסיבה בכורך מצה ומרור יחד: דעת הרוקח, שאין צריך הסיבה, בגלל המרור. ודעת בעל העיטור, וארחות חיים בשם הראב"ד, והמנהיג, שצריך הסיבה, משום המצה שאוכל, שהוא זכרון לחירות. והטור כתב שאחיו ה"ר יחיאל מספקא ליה. והשו"ע⁵ פסק שצריך הסיבה.

הסיבה בזמן הזה: כתב ראבי"ה, דבזמן הזה, שאין רגילות בני חורין להסב, ישב כדרכו. וכעין זה כתב ראב"ן. ויש מהראשונים שהביאום, וכתבו שדעת יחיד היא. אלא לעולם בעי הסיבה, אפילו בזמן הזה. וכן פסק השו"ע⁶. והרמ"א כתב בשם יש אומרים, לסמוך עליו בדיעבד.

אכל בלא הסיבה: כתבו הרא"ש ומרדכי, שאם אכל בלא הסיבה, לא יצא⁷. ויחזור ויאכל בהסיבה. וכתב האגודה, דבזמן הזה שאין דרך להסב, כדאי הוא ראבי"ה לסמוך עליו בדיעבד שיצא. והשו"ע⁸ פסק כרא"ש. והרמ"א בשם יש אומרים כתב כאגודה.

שתה בלא הסיבה: כתב המרדכי שלעניין שתה יין בלא הסיבה, יש להסתפק אם יצא בדיעבד⁹. וכן הרא"ש כתב, שבכוס ראשון ושני, יחזור וישתה בהסיבה. ובכוס שלישי ורביעי הסתפק. והשו"ע¹⁰ סתם שיחזור וישתה. והרמ"א כתב שבכוס שלישי או רביעי אין לחזור ולשתות בהסיבה, דיש בו חשש שנראה כמוסיף על הכוסות.

פרקדן לא שמיה הסיבה: יש שפירשו ששוכב על גבו, ופניו כלפי מעלה. ויש שפירשו על פניו¹¹. והרמב"ם כתב "המסב על ערפו או על פניו - אין זו הסבה". וכן פסק השו"ע¹².

הסיבת ימין לאו שמה הסיבה: רשב"ם פירש, שהרי בְּיָמֵינוּ הוא צריך לאכול. ועוד, שמא יקדים קנה לושט ויבוא לידי

⁵ אור"ח תעה, א. וכתב הב"י, ולי נראה דפשיטא דבעי הסיבה, שהלל כשהיה כורך בהסיבה היה אוכל, שהרי מצה דכריכה היתה עולה לו לאכילת מצה דמצוה, וקיי"ל דמצה צריכה הסיבה. ואע"ג דמרור אינו צריך הסיבה, אם רצה לאכלו בהסיבה אין בכך כלום. מקורות: הרוקח (הל' פסח, סי' רפג). העיטור (עשרת הדיברות, הלכות מצה ומרור). ארחות חיים (ח"א, סדר ליל הפסח, אות כז). המנהיג (הל' פסח, ד"ה ויקח).

⁶ אור"ח תעב, ד. מקורות: ראב"ן (פסחים, בסופו). ראבי"ה (ח"ב, פסחים, סי' תקכה). הגהות מיימוניות (הל' חמץ ומצה ז, אות ב).

⁷ כדאמר רבי יהושע בן לוי השמש שאכל כזית מצה כשהוא מיסב יצא. משמע, מיסב, אין. לא מיסב, לא.

⁸ אור"ח תעב, ז. וכתב בבית"ל (ד"ה לא יצא), נראה דלדעת המחבר, אם גמר כל הסעודה ובירך בהמ"ז, ואח"כ נזכר שלא היה בהסיבה, צריך לחזור ולברך המוציא ועל אכילת מצה. משא"כ ליש אומרים, אין צריך לחזור ולברך על אכילת מצה. ופשוט דאף דלכתחלה מצוה לאכול שני זיתים בהסיבה, כמבואר בסימן תעה, מכל מקום בדיעבד יצא בכזית אחד. עוד כתב המשנ"ב (ס"ק ד) דאף שצריך לאכול בהסיבה גם האפיקומן, מכל מקום בדיעבד, אם שכח ואכלו בלא הסיבה, אין צריך לחזור ולאכול, אם קשה עליו האכילה. וביאר בשעה"צ (ס"ק ג-ד), שהוא על פי הפרי חדש שסמך בדיעבד על דעת הרמב"ם. שכן לרש"י ורשב"ם משמע דבאפיקומן יוצאין עצם המצוה דאכילת מצה, אלא שתקנו לברך בתחלת הסעודה (וצריך באמת לכוון בברכה לפטור גם האפיקומן), ולדידהו בודאי צריך לחזור ולאכול בהסיבה. ע"כ. אמנם צ"ב, שכן המשנ"ב עצמו (תעב, ז, ס"ק כב) כתב לגבי אפיקומן, שאם שכח ולא אכלו בהסיבה, לא יחזור ויאכלנו, דהא אסור לאכול שתי פעמים אפיקומן.

⁹ שכן בשלמא כשאכל מצה בלא הסיבה, יחזור ויאכל. אבל כששתה יין בלא הסיבה, אם יחזור וישתה ויסב, יהיה נראה כמוסיף על ד' כוסות. או שמא כיון שלא היסב כששתה, הוי כאילו לא שתה מעולם.

¹⁰ אור"ח תעב, ז.

¹¹ מוכח בפרק המוכר את הספינה (ע"ד א') שהשוכב על ערפו נקרא פרקדן. דאמרינן התם גבי מתי מדבר, דהוו גנו אפרקיד והוה עבר טיעא כי רכיב גמלא תותי כרעייהו. מיהו אפשר שהשוכב על פניו גם כן נקרא פרקדן, ובתרווייהו איתיה לטעמא שמא יקדים קנה לושט. ר"ן.

¹² אור"ח תעב, ג. מקורות - רבינו חננאל (כתב שני הפירושים). רמב"ם (הל' חמץ ומצה ז, ח). ר"ן (כג א ברי"ף, ד"ה פרקדן). רשב"ם (ק"ח א, ד"ה פרקדן).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

סכנה. וכתב הרא"ש, דלטעם הראשון, איטר בימינו מיסב בימינו. וכתב בתרומת הדשן שולט בשתי ידיו פשיטא דלכולי עלמא מיסב בשמאל, שמא יקדים. וגם באיטר חוששים לטעם של שמא יקדים, דאית ביה סכנתא, וחמירא סכנתא מאיסורא (חולין י"א). ורש"י ור"ן כתבו שהטעם שמא יקדים, אפרקדן קאי. והרמ"א¹³ פסק בתרומת הדשן.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות פסח, סימן תעה)

א. יטל ידיו ויברך על נטילת ידיו, ויקח המצות כסדר שהניחם... ויאכלם בהסבה ביחד פזית מכל אחד... ויברך על אכילת מרור ויאכלנו בלא הסבה, ואחר כך נוטל מצה שלישית ובוצע ממנה וכורכה עם המרור וטובלה בחרסת. הגה: ויש אומרים דאין לטבלו, וכן הוא במנהגים וכן ראיתי נוהגין. ואומר: זכר למקדש כהלל, ואוכלן ביחד בהסבה...

(או"ח, הלכות פסח, סימן תעג)

ב. שותה בהסבה ואינו מברך אחריו.

(או"ח, הלכות פסח, סימן תעב)

ז. כל מי שצריך הסבה, אם אכל או שתה בלא הסבה לא יצא, וצריך לחזור לאכל ולשתות בהסבה. הגה: ויש אומרים דבזמן הזה, דאין דרוך להסב, כדאי הוא ראבי"ה לסמוך עליו שבדיעבד יצא בלא הסבה (אגדה פרק ע"פ). ונראה לי אם לא שתה כוס שלישי או רביעי בהסבה, אין לחזור ולשתות בהסבה דיש בו חשש שנקראה כמוסיף על הכוסות; אבל בשני כוסות ראשונות, יחזור וישתה בלא ברכה (מנהגים). וכן באכילת מצה. ולכתחלה יסב כל הסעדה. (מהרי"ב).

מי חייב בהסיבה

(ק"ח א') אשה אצל בעלה לא בעיא הסיבה. ואם אשה חשובה היא, צריכה הסיבה.

בן אצל אביו בעי הסיבה.

איבעיא להו: תלמיד אצל רבו, מאי?

אמר אביי: כי הוינן בי מר (אצל רבה), זגינן אבירכי דהדדי (כל אחד נשען על ברכי חברו). כי אתינן לבי רב יוסף אמר לן לא צריכיתו (להסב), מורא רבך כמורא שמים.

מיתבי: עם הכל אדם מיסב, ואפילו תלמיד אצל רבו!

(ומתרץ) כי תניא ההיא, בשוליא דנגרי (תלמיד הנגר שמלמדו אומנות).

איבעיא להו: שמש מאי?

תא שמע, דאמר רבי יהושע בן לוי: השמש שאכל כזית מצה כשהוא מיסב, יצא. מיסב אין, לא מיסב לא (יצא). שמע מינה בעי הסיבה. שמע מינה.

¹³ או"ח תעבג, וכתב המשנ"ב (ס"ק יא), שבדיעבד, אם היסב איטר על צד ימין, יצא, דימין שלו הרי הוא כשמאל כל אדם. מקורות - רא"ש (סי כ). תרומת הדשן (סי קלו).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

נתיבי הלכה - הדף היומי

השתלשלות ההלכה מהדף
עד השולחן ערוך

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שיטות הראשונים

אשה אינה צריכה הסיבה: רשב"ם פירש, מפני אימת בעלה, שכפופה לו. וכתבו רא"ש ורבינו ירוחם, דלפי זה אלמנה וגרושה בעיני הסיבה. ובשאלות דרב אחאי כתב, דלאו אורחא דנשי למיזגא. ולפי זה אפילו אלמנה וגרושה נמי. וכן סתם השו"ע.¹⁴

אשה חשובה צריכה הסיבה: כתבו רבינו ירוחם והמרדכי בשם תוספות שכל הנשים שלנו חשובות הן וצריכות הסיבה. וכן כתב הרמ"א.¹⁵

בן אצל אביו ותלמיד אצל רבו: כתבו תוספות ורא"ש, שבן אצל אביו צריך הסיבה, אפילו הוא רבו מובהק.¹⁶ וכתבו רא"ש ומרדכי, שתלמיד לפני רבו אין צריך הסיבה, אפילו אינו רבו מובהק.¹⁷ וכתב הרמב"ם, "תלמיד בפני רבו אינו מסב, אלא אם כן נתן לו רבו רשות".¹⁸ כתוב בתרומת הדשן שבעל הבית הסועד בליל הפסח אצל תלמיד חכם מופלג בדורו, אע"פ שלא למד כלום לפניו, חשוב כרבו ואינו צריך הסיבה. וכן פסק השו"ע.¹⁹

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות פסח, סימן תעב)

- ג. כשהוא מסב לא יטה על גבו ולא על פניו ולא על ימינו, אלא על שמאלו.
(ואין חלוק בין אטר לאחר) (טור בשם רש"י ות"ה סימן קל"ו).
- ד. אשה אינה צריכה הסבה, אלא אם כן היא חשובה.
הגה: וכל הנשים שלנו מקרי חשובות (מרדכי ריש פ' ע"פ ורבינו ירוחם), אף לא נהגו להסב כי סמכו על דברי ראבי"ה דכתב דבזמן הזה אין להסב (דברי עצמו).
- ה. בן אצל אביו צריך הסבה, אפילו הוא רבו מובהק. תלמיד לפני רבו אינו צריך הסבה, אפילו אינו רבו מובהק, אלא אם כן נתן לו רבו רשות. ותלמיד חכם מופלג בדורו, אף על פי שלא למד ממנו כלום, חשוב כרבו ואינו צריך הסבה. (ודוקא כשאוכלין על שלחן אחד, אבל אם אוכל על שלחן בפני עצמו צריך להסב).
- ו. השמש צריך הסבה.

¹⁴ או"ח תעב, ד. מקורות - שאלות דרב אחאי (פרשת צו סי' עז; הו"ד בראשונים). רשב"ם (ד"ה אשה). רא"ש (סי' כ). אור זרוע (ח"ב, הל' פסחים סי' רנג). רבינו ירוחם (תולדות אדם וחווה, ה, ד).

¹⁵ או"ח תעב, ד. ובדרכי משה' (אות ב) כתב, אמנם לא ראיתי בזמן הזה נשים מסיבות. ואפשר שנהגו להקל על פי דברי ראבי"ה, דכתב דבזמן הזה לא בעיא הסיבה. וכן כתב הרמ"א. מקורות - רבינו ירוחם (תולדות אדם וחווה, ה, ד). מרדכי (תוספת מערבי פסחים, ד"ה ואם אשה).

¹⁶ וטעמייהו משום דסתם בן אביו מלמדו תורה, ואפילו הכי קאמר בפני אביו צריך הסיבה.

¹⁷ מדלא משכח לאוקמי ברייתא דאפילו תלמיד בפני רבו, אלא בשוליא דנגרי.

¹⁸ ונראה דהיינו מדאיתא בגמרא אמר אביי כי הוינן בי מר, זגינן אביי דהדדי. כי אתינן לבי רב יוסף אמר לן לא צריכיתו, מורא רבך כמורא שמים (אבות ד, יב). אלמא דכל שנתן לו רבו רשות להסב רשאי. דאם לא כן, היכי הוה שביק להו רבה למיעבד איסורא?! אלא ודאי על ידי נתינת רשות שרי, וכיון שהוא היה רואה ושותק, הוי כנתינת רשות. ועוד, מדאמר ליה רב יוסף לא צריכיתו, ולא אמר ליה אסור לכו למיעבד הכי. ב"י.

¹⁹ או"ח תעב, ה. מקורות - תוספות (ק"ח א', ד"ה בפני). רא"ש (סי' כ). מרדכי (תוספת מערבי פסחים, בסופו, ד"ה ומורא). רמב"ם (הל' חמץ ומצה ז, ח). תרומת הדשן (ח"א סי' קלח).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

מצות ארבע כוסות של יין

צ"ט ב' משנה: ולא יפחתו לו (גבאי צדקה, לעני המתפרנס מן הצדקה) מארבע כוסות של יין.

ק"ח ב' אמר רבי יהושע בן לוי: נשים חייבות בארבע כוסות הללו, שאף הן היו באותו הנס (שבשכר נשים צדקניות שבאותו דור נגאלו).

אמר רב יהודה אמר שמואל: ארבע כוסות הללו, צריך שיהא בהן (יין) כדי מזיגת כוס יפה (דהיינו כוס של בהמ"ז).
(וכדמסיק) מאי כדי מזיגת כוס יפה דקאמר, (רביעית יין חי) לכל חד וחד, דהוי להו כולהו רביעית (רובע רביעית לוג, שלאחר מזיגת שלושה חלקי מים, יעמוד על רביעית לוג יין).

שתאן חי (שלא מזגן במים), יצא.

אמר רבא: ידי יין יצא (מצות ארבע כוסות), ידי חירות לא יצא (אין זו מצוה שלימה).

שתאן בבת אחת, רב אמר: ידי יין יצא (משום שמחת יו"ט). ידי ארבע כוסות לא יצא.

השקה מהן לבניו ולבני ביתו (מכל כוס), יצא.

אמר רב נחמן בר יצחק: והוא דאישתי (בעצמו) רובא דכסא.

תניא: ארבע כוסות הללו צריך שיהא בהן (שיעור) כדי רביעית (יין חי בכל כוס). אחד חי ואחד מזוג (במים), אחד חדש ואחד ישן. רבי יהודה אומר: צריך שיהא בו טעם (למעוטי חדש וישן) ומראה יין (שיהא אדום).

אמר רבא: מאי טעמא דרבי יהודה? דכתיב "אל תִּרְא יַיִן כִּי יִתְאַדָּם".²⁰

תנו רבנן: (4) הכל חייבין בארבעה כוסות הללו. אחד אנשים ואחד נשים ואחד תינוקות (שגם הם נגאלו). (2) אמר רבי יהודה: וכי מה תועלת יש לתינוקות ביין (הלא פטורין מהמצוות)? אלא מחלקין להן קליות (חטים קליות באש) ואגוזים בערב פסח, כדי שלא יִשְׁנוּ וישאלו (הקושיות).

ק"ט א' **תניא:** רבי אליעזר אומר: חוטפין מצות בלילי פסחים (ממהרים לאכול בליל הסדר) בשביל התינוקות שלא יִשְׁנוּ.

שיטות הראשונים

שיעור שתיית הכוס: אמרינן, דארבע כוסות הללו, צריך שיהא בהן שיעור של כוס של ברכה, שהוא רביעית (לאחר מזיגה במים). ולגבי קידוש אמרינן, ק"ז א', דסגי במלא לוגמיו. והכא אמרינן והוא דאישתי רובא דכסא. וכתבו **תוספות**, דהיינו כמלא לוגמיו. ומיהו, לכתחילה צריך לשתות רביעית. וכתב הר"ן, שאפילו בכוס גדול, שיש בו שיעורין הרבה, ושתי כל

²⁰ משלי כג, לא. אל תחמוד להיות רגיל בו כי יתאדם. מכלל דיין נמי מראה בעי. וטעמא נמי בעי כדמזהר עליה שלא להשתכר בו. רשב"ם.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

נתיבי הלכה - הדף היומי
השתלשלות ההלכה מהדף
עד השולחן ערוך

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

חד רוב רביעית, סגי בהכי.²¹ וארחות חיים כתב בשם רמב"ן ורא"ה, שצריך לשתות רוב כוס, אפילו בכוס גדול. והשו"ע²² סתם כר"ן, ובשם יש אומרים כרמב"ן.

באיזה צבע צריך להיות היין: איתא בירושלמי, שמצוה לחזר אחר יין אדום. וכן כתב הרוקח, מצוה באדום כרבי יהודה. ואם הלבן משובח מן האדום, יקח לבן. ודעת הרמב"ן לגבי קידוש, דאפילו בדיעבד לא יצא אם קידש ביין לבן, לא יצא.²³ והשו"ע והרמ"א²⁴ פסקו כרוקח.

שתה כל ד' הכוסות בבת אחת: ידי יין יצא, ידי ארבע כוסות לא יצא. לרש"י פירושו, עירה כולם לכוס אחד. לרשב"ם, אפילו שתאם רצוף שלא כסדר. וכן פסק השו"ע.²⁵

אדם ששתיית יין מזיקתו: נשאל הרשב"א על מי שאינו שותה יין כל השנה כולה מפני שמזיקו או שונאו, מהו שיעשה כל הסדר על הפת. והשיב, מסתברא שכל שיש לו יין צריך לדחוק עצמו.²⁶ וכן פסק השו"ע.²⁷

על איזה כוס מד' כוסות מברך ברכה ראשונה: דעת גאונים, רי"ף, ורמב"ם, שצריך לברך על כל כוס וכוס.²⁸ ודעת רז"ה, רשב"א, ורא"ש, שאין צריך לברך אלא על כוס ראשון שהוא של קידוש, ועל השלישי שהוא של ברכת המזון. אבל על השני ועל הרביעי, אין צריך לברך.²⁹ וכן פסק השו"ע.³⁰ והרמ"א פסק כרי"ף ורמב"ם.

על איזה כוס מד' כוסות מברך ברכה אחרונה: דעת הרי"ף שצריך לברך אחר השני ואחר הרביעי. ואבי העזרי כתב שיש לברך אחר ראשון ואחר שלישי ורביעי. ורבינו חננאל כתב כוס של קידוש ושלפני ברכת המזון, כיון שיש לו כוס לברך

²¹ זה לשונו: השקה מהן לבניו ולבני ביתו יצא. כלומר בני חיובא, יצאו כולן. ובכוס שיש בו שיעורין הרבה עסקינן. והוא דשתא רובא דכסא. כלומר, דשתי כל חד וחד רובא של רביעית. וקמ"ל שאין צריך שיהא לכל אחד כוס חלוק בפני עצמו.

²² או"ח תעב"ט. וכתב המשנ"ב (ס"ק לג), דלדינא קי"ל כדעה הראשונה. ומכל מקום, אם אין בדעתו לשתות הרבה, לא יקח כוס גדול, רק כוס שמחזיק רביעית, כדי לחוש לדעה זו. מקורות: ארחות חיים (סדר ליל הפסח סי' ו). תוספות (ק"ח ב', ד"ה רובא). ר"ן (כג א ברי"ף, ד"ה השקה).

²³ וגם כאן, הרי אחד מד' כוסות הוא כוס של קידוש. וראה ב"י (או"ח רעבד) בהרחבה, שהרי"ף, רא"ש, ורמב"ם חולקים על הרמב"ן, והלכה כמותם.

²⁴ או"ח תעב"א. מקורות: הרוקח (הל' פסח, סי' רפג). רמב"ן (ב"ב צ"ז ב', ד"ה חמר חיוריין).

²⁵ או"ח תעב"ח. וכתב בב"ה"ל (ד"ה שלא כסדר), עיין מג"א שכתב דכסדר מיקרי כשאומר ההגדה בינתיים. והוא מדברי הרשב"ם. ומשמע לכאורה, דכשלא אמר ההגדה בינתיים, אפילו שהה בין כוס לכוס, מיקרי שלא כסדר ולא יצא. אכן מלשון הש"ס משמע דאיכא קפידא רק כשישתה אותן בבת אחת, והיינו או כפירוש רש"י בפעם אחת, או עכ"פ כפירוש שארי מפרשים אפילו בזה אחר זה רצופין. אבל אם שהה בינתיים, אף דודאי עבר איסור מה שלא הסמיך אמירת ההגדה לכל כוס כמו שתקנו חכמים, מכל מקום בדיעבד לא הפסיד הכוסות. ומצאתי פלוגתא בזה בין הבי"ה להפרי חדש, עיי"ש.

²⁶ ולעשות כרבי יהודה ב"ר אלעאי (הנודר מן המבושל, נדרים מ"ט ב') דלא הוה שתי חמרא ושתי ארבע כוסות, ואומר חוגרני צידעי מפסחא ועד עצרתא. וכרבי יונה דגרסינן בירושלמי (פ"י ה"א) רבי יונה שתי ארבע כסי בלילה דפיסחא וחזיק רישיה עד עצרתא.

²⁷ או"ח תעב"י. וכתב המשנ"ב (ס"ק לה), רצה לומר, שמצטער בשתייתו וכואב בראשו מזה. ואין בכלל זה כשיפול למשכב מזה (שעה"צ: כן נראה לי פשוט, דאין זה דרך חירות). מקורות: רשב"א (שו"ת, ח"א סי' רלח).

²⁸ וטעמם, משום דארבע כוסות הואיל וכל חד וחד מצוה באנפי נפשיה הוא, צריך לברך בפה"ג אכל כסא וכסא. וראה ברי"ף בהרחבה.
²⁹ הרא"ש כתב על דברי הרי"ף, ולא נהירא! דאע"ג דכל חד וחד מצוה באנפי נפשיה הוא, כיון דליכא היסח דעת, לא בעי לברוכי אכל כסא וכסא! וכן נהגו, שלא לברך בורא פרי הגפן אלא על כוס של קידוש וכוס של ברכת המזון.

³⁰ או"ח תעד"א. מקורות: גאונים (הו"ד בטור). רי"ף (כד א בדפיו). רמב"ם (הל' חמץ ומצה תה; ח, י). רא"ש (סי' כד). רז"ה (המאור; הו"ד ברשב"א). רשב"א (שו"ת ח"א, סי' עב). וראה בהרחבה בר"ן (כד א ברי"ף, ד"ה כתב הרב אלפסי).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

עליו בהמ"ז אין לברך עליהם על הגפן. אבל כוסות אחרונות, על כל אחד יש לברך עליו על הגפן. **ורב שריא ורב האי**
כתבו שצריך לברך לפני כל אחד ואחד; אבל ברכה אחרונה, לא. שאין לברך אלא אחר אחרון. וכן דעת רבינו יונה,
רא"ש, רשב"א והר"ן. וכן פסק השו"ע.³¹

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות פסח, סימן תעב)

- א. יהיה שלחנו ערוך מבעוד יום, כדי לאכל מיד כשתחשך; ואף אם הוא בבית המדרש, יקום מפני שמצוה למחר ולאכל בשביל התינוקות שלא יישנו, אבל לא יאמר קדוש עד שתחשך.
  - ב. צריך לשותות ד' כוסות על הסדר, ואם שתאן זה אחר זה שלא כסדר, לא יצא.
  - ג. שיעור הכוס, רביעית לאחר שימזגנו (אם רוצה למזגו), וישתה כלו או רבו. ואם יש בו הרבה רביעיות, שותין ממנו כל כך בני אדם כמנן רביעיות שבו. ויש אומרים שצריך לשותות רב הכוס, אפלו מחזיק כמה רביעיות. (וצריך לשותות השעור שלא בהפסק גדול בינתים) (בית יוסף בשם רוקח).
  - ד. מי שאינו שותה יין מפני שמזיקו, או שונאו, צריך לדחוק עצמו ולשתות, לקיים מצות ארבעה כוסות. יא. מצוה לחזור אחר יין אדם (אם אין הלך משבח ממנו) (טור).
  - ה. יוצאים בגין מבטל ובקונדיטון.
  - ו. אפלו עני המתפרנס מן הצדקה, ימכר מלבושו או ילוה או ישכיר עצמו בשביל יין לד' כוסות.
  - ז. גם הנשים חייבות בארבע כוסות ובכל מצות הנוהגות באותו לילה.
  - ח. מצוה לחלק לתינוקות קליות ואגוזים, כדי שיראו שנוי וישאלו.
- (או"ח, הלכות פסח, סימן תעד)

א. שותה כוס שני ואין מברך עליו לא ברכה ראשונה ולא ברכה אחרונה, שאין מברכין בורא פרי הגפן כי אם על כוס של קדוש ועל כוס של ברכת המזון, ואין מברכין על הגפן כי אם אחר כוס רביעי.
הגה: והמנהג בין האשכנזים לברך ברכה ראשונה על כל כוס וכוס, אבל ברכה אחרונה אין מברכין רק אחר האחרון לבד, וכן דעת רב הגאונים.

³¹ או"ח תעד, א. וראה כל הסוגיא בהרחבה, ומקורותיה, בב"י.